

Csulak Ervin

MÁNDY IVÁN, A DARLING, MEG SOK MINDEN MÁS

„Mintha Nagy Lajos és Krúdy irodalmi gyermekeként ment volna be a Darling presszóba az irodalmi ködlovagok, fél- és teljesen dilettánsok közé, ahol életműhiánysak kávéztak munkaidőn.”

(Molnár Gál Péter)

Az idézet bizony kissé felületes megfogalmazás. Más volt a Darling, mások voltak azok a féldilettánsok. Egy azonban vitathatatlan valóság: a Darlingnak döntően fontos szerepe volt Mándy irodalmi életében.

No de menjünk sorjában.

Én eleve két Darling-időszakról beszélnék. Az első a kötetlen találkozások ideje volt. Többnyire a pultnál, az ablak mellett lévő asztalnál csevegtek az akkori fiatal Darlinglakók. Már csak azért is ezen a részén a presszónak, mert akkor még benn, a tulajdonképpeni lokálban eléggé intenzív „civil” vendégforgalom volt. Dózsa bácsi, néha jókedvében, a beavatottak számára eldugott szilvapálinkát úgy adta, hogy igyunk csak nyugodtan, gond nélkül, majd annál a cipőgyárosnál, aki egy csinos fiatal nővel társalog ott a sarokban, ezt is elszámolja. Ebben az időszakban az *Újhold*nak volt ott benn asztala a jobb sarokban, no meg Gáspár Endre vagy Vajda Bandi is benn üldögéltek a maguk asztalánál. 1947-ről meg egy kicsit 1948-ról beszélek. Oda járt akkor még Karinthy Cini, Somlyó Gyurka, néha Kosztolányi Ádám és persze jó néhány egyetemista, főleg valamelyik izgalmas Waldapfel-stílusgyakorlat után. Már túl vagyunk a FRANCIA KULCS megjelenésén, de még nyakig benne A HUSZONEGYEDIK UTCA keletkezési időszakában.

Nem lenne érdektelen pontos, lelkiismeretes listát összeállítani arról a későbbi „zenekar”-ról, melynek oly fontos szerepe volt Mándy Iván igazi íróvá alakulásában. Ez a néhány mondat a fenti idézetre való reagáláson kívül szeretné megkísérelni annak a néhány évnek oly színesen szomorú együttlétét, annak a szűkebb – mondhatjuk nyugodtan – baráti körnek összetételét elmondani.

Akárhogy is nézem, már csak a „zenekar” létrejötte miatt is, az egyik domináló figurával, Ambrus Tiborral kell a felsorolást kezdenem. Lehet, hogy Molnár Gál Péter órá gondolt, amikor a ködlovagokról meg egyebekről írt. Ambrus valójában tragikus lény volt. Világrajötte, majd ifjúkori politikai melléfogásai miatt tele volt komplexussal. Gondolom, kizárólag nyolcadik kerületi „jósomszédi” okokból, egészen fiatalon futott össze Mándy Ivánnal. Az egyik atyai elgondolások végrehajtása végett ül – valamilyen középiskolai óra helyett – egy szállodaszobában, és novellákat igyekszik a világra hozni. A másik eleven esze miatt egy grófnak lesz az inasa, és a gróf úr szinte kényszeríti a fiút, hogy olvasson a gazdag könyvtár könyveiből, tanuljon, elsősorban nyelveket. Megtanul végül is görögül, latinul, franciául, angolul. A németet „hazuról” hozta. Ez a grófi könyvtár sugalmazza a későbbi oly nagyszerű műfordításokat, melyek

részben a komplexusok, majd az egyre egyértelműbb hivatalos irodalomszemlélet miatt örök időkre valamelyik fiókban veszhettek el. Írt Ambrus nagyon jó verseket is. Mindez az irodalmi ténykedés csupán a „zenekar”-i ülésekig jutott és vált ott ismertté, míg ő maga aztán mint a Falurádió munkatársa lépett a nyilvánosság elé, és így halt meg immár nagyon-nagyon régen.

Mándy nem szerette Ambrust. Nagyon zavarta az a valójában Ankner Tibor a Conti utcából. Egy azonban nem vitás. A versek, de főleg a műfordítások nagyon tetszettek Ivánnak. A Darling, de főképpen az ottani második időszak, a „zenekar” korszaka követelt ilyen kimerítő Ambrus-ismertetést. A „zenekar” kifejezés is az ő szülötte, helyesebben az ő élménye. Tibor 1948-ban egy időre eltűnt, és Pécsen töltött néhány hónapot nem egészen szabadlábban. Amikor aztán ismét megjelent a Darlingban, ontotta magából a közelmúlt emlékeit. Ilyen ez a nem nagyon irodalmi nyelven leírható anekdota is. A rabok igyekeztek a kötelező sétáknál egymást vigasztalni, hogy majdcsak vége lesz ennek és persze ezzel együtt a mai politikai rendszernek is. Az egyik rab ezt a reményét így fogalmazta meg: „Tatám! úgyis kifingik majd az egész zenekar.”

No de nézzük egy kicsit a többit is. Nem tehetek róla, feltétlenül Komjáthy Győzővel folytatnám a névsort. Ő bizony nem volt dilettáns, csodás verseket írt a papírszalvétára. Hála néhány megtaláltnak, még meg is jelent egy kis szerény kötet 1956 után. A mai napig nem tudom rendezni lelkiismeretemmel súlyos mulasztásomat, hiszen a legtöbbit én gépeltem le és őriztem lakásunkban, amit aztán nem egészen önszántunkból 1956 novemberében elhagytunk. Győző a nagy Komjáthy Jenőnek volt a fia. Amikor megtudta, hogy nekem az apja volt az érettségi tételem, szinte erőszakosan kényszerített, hogy meséljek neki valamit az apjáról.

Nincs ebben a felsorolásban semmi rangsor, csak az én számomra annyira magától értetődő asszociáció. Szabó Ede. Darling-belépője az a fellépése volt a stílusgyakorlaton, ami most idekivánkozik. „Nem tűnök ellentmondást! Az élő magyar irodalom legnagyobb költője Szabó Magda!” Halálosan szerelmes volt. Igaz, Edénél ez az állapot többször megismétlődött. Műfordításai kitűnőek. Szíve egész elevenen elsősorban Ril-kénél dobogott.

Ha csak egy pillanatra megállok lélegzetet venni, máris idekivánkozik ennek az egész beszámolóknak a lényege. Mándy Iván írói kibontakozásához mindezek az emberek szinte megemészthetetlen mennyiségben szállították az alapanyagot.

Ott volt köztünk Emőd Árpád, akiről Ambrus 1946-ban (!) már azt állította, hogy ő lesz a legnagyobb magyar publicista. Aztán 1949-ben megjelent Árpád élete első politikai eszmefuttatása. Utána sokáig nem láttuk. Csak évek múlva találtuk meg Sztálinvárosban mint anyagkönyvelőt, míg végül is sikerült neki teret hódítania mint kitűnő humoristának a pesti kabarészínpadon.

Ott volt Máté Iván, a valamikori *Népszava* igen tehetséges újságírója. Persze 1948-ig. Aztán az utcára került. Nekem sikerült számára egy könyvtárosi állást szereznem, havi nyolcszáz forintért. Oly sokszor mondta nekünk 1948-ban, hogy eljön még az az idő, amikor csak titokban, valamilyen eldugott helyen, csendes kapuk aljában énekelhetjük a MADRID HATÁRÁN-t. 1949-ben egy vasárnapi *Szabad Nép* hozta a Rajk elleni vádiratot. Abban megemlít egy Máté Iván nevű amerikai kémét, aki hatalmas pénzeket vágott zsebre pontosan szállított információkért. Nagy Imre jóvoltából 1954-ben elsőnek minket keresett fel szabadlábba helyezése után. Reggel nyolc óráig beszélgettünk.

Ott volt a „zenekar”-ban Szomráky, Vargha Kálmán, no meg a szinte mindent tudó, nagy műveltségű Jankovius Imre, a Központi Antikvárium fáradhatatlan „könyveladója”.

A „zenekar”-ban nagyon sokáig nem volt női tag. Ott ült ugyan sokszor az asztalnál az első időkben Péter Éva, később Fodor Mari, nagy ritkán Nyári Zsizi, de az első állandó tag tulajdonképpen Sallós Piroska volt, majd őt követte Pogány Mari. Ez a két lány nagyon kellett, mert a „zenekar” egyre inkább énekelni akart. Piroska Balla Péter növendéke volt, Mari meg a Muharay-együttesből került elő. Piroska akkortájt mintegy kétezer népdalt ismert, melyek közül jó néhányat maga gyűjtött valamikor az érettségije után.

És most szükségszerűen el kell hagynunk a Darlingot, mert a „zenekar” vándorolt. Első és legmeghittebb tartózkodási hely délután öt óra körül a „Mennysorság” a Curia utcában. A kávé ott valóságos mennyei ital volt, innen a név. Rajtunk kívül csak egy- valakire emlékszem mint törzsvendégre, akinek volt is egy „kis” köze az irodalomhoz: Cs. Szabó Lászlóra. Mindig magában ült, egyikünkkel sem volt beszélgetőkapcsolata abban az időben. Ott szerettünk ülni, kávé inni, és abban az eszpresszóban ünnepeltük A HUSZONEGYEDIK UTCÁ-t, melyet aztán hosszú kényszerszünet követett Iván írói pályafutásán. Mi akkor szinte csodának tartottuk, hogy a könyv még megjelenhetett.

Ekkor indult az előadókorszak meg az „absztrakt” mesék ideje a rádió számára. Ezek a mesék érdekes módon elsősorban a Múzeum kávéházban születtek. Nem tudok hiteles magyarázatot hozni arra, hogy miért. Talán mert onnan közel volt a rádió. Ekkor vált a „zenekar” egy-két tagja négerré. Iván egy alkalommal, amikor az Oktogonon ittuk a „hegyilevegőt”, abban az isteni ivóban, szemben az Arábia kávéházzal, ránk nézett, és így szólt: „Itt az Oktogonon kell megtartanunk időnként a négerek Nagy Körbe-Körbe ünnepét. Állunk majd körben a fal mellett, és adott pillanatban mindenki kimondja halkan a saját nevét.”

A népdaléneklés és versmondás minden vasárnap délután a Károlyi-kertben volt, Dancs Pali bácsi kocsmájában. Volt ott egy biliárdasztal, amelyen akkortájt a valamikori államelnök, Zsedényi Béla játszott Flehóssal, egy álalvilági, csodás figurával. Flehós nagy figyelemmel hallgatta a verseket, és ő, noha Faludy György Villonjain nőtt fel, ezeket az egészen másfajta, Rilke–Verlaine–Swinburne-verseket hatalmas elismeréssel honorálta. Zsedényi is odafigyelt néha. Ilyenkor Flehós rászólt: „Elnök Úr! Ön döf!”

Jártunk elég gyakran a Rókus Kórház árnyékában meghúzódó Hullamosóba, ahol jó volt a szilvórium vagy a konyha büszkesége, a disznótoros vacsora. Komjáthy itt használta a legtöbb szalvétát verseihez. A tulajdonos, vitéz Szilágyi úr, eredeti jelenség volt. Ha a két asztal közül a másiknál hullamosók ültek, és nagyon hangosak lettek, Szilágyi úr rájuk szólt: „Csend legyen! Nem látjátok? Itt van a magyar irodalom!”

Mindez tulajdonképpen amolyan Darling-kinövés volt. Iván este kilenckor elbúcsúzott. Ritkán maradt tovább köztünk. Hazament. Mi ugyan ilyenkor néha azt mondtuk halkan, hogy most majd pávává változik. Ezek a „zenekar”-i évek a második Darling-időszakból valójában az írói illegális éveik voltak, de ezek képezték Mándy Iván művészetének rendkívül gazdag táptalaját. Az ő jóval későbbi eszpresszóélete, elsősorban az Andrassy úti cukrászda, már a mindenki által elismert, szeretett író pihe-nőhelye volt.

Még valamiről kell azonban írnom. A „zenekar” kapott aztán, Sallós Piroska házassága után, egy igazi otthont. A mi mindenkori lakásunkat. Mert abból is több volt, az

akkori idők lakásgondjai miatt. A szombat délután, egészen 1956 októberéig, a mi lakásunkban adott lehetőséget beszélgetésekhez, zenéléshez, versolvasáshoz, no meg a népdalokhoz. Piroska hordta a zsíros kenyeret, volt kávé, rum. Itt kell azt is megemlítenem, hogy Iván nem ivott. Szinte alig valamit. Az a borókapálinka az Oktogonon, a „hegyilevegő” ízlett neki.

Aztán nem volt már „zenekar”. Éppen Iván írta nekünk, alig bécsi letelepedésünk után: azzal, hogy elmentünk, nem volt összetartó anyag, nem volt Sallós Piroska.

Nem mindenkinek juttattam helyet a Darling-mesében. Feltétlenül meg kellett volna említenem Angyal Marit, Tárkány Évát, Szilágyi Katit, Papp Oszkárt, Vajda Miklóst, no meg nem utolsósorban az összejevetelek elmaradhatatlan szemlélőjét, az oly hangosan röhögő Alpár Gézát.

Nos, ha ez a közeg egy nagy magyar író létrejöttéhez hasznos volt, akkor emelt fővel lehet vállalni még a ködlovag-besorolást is. Modern szóval élve Mándy Iván írói pályafutásának a Darlingban létrejött „zenekar” katalizátor volt, és ő maga – ezt tudom a vele folytatott beszélgetésekből egészen tőlünk való eltávozásáig – igenis vallotta annak a körnek számára oly fontos mondanivalóját.

Csukás István

IVÁNKA, IVÁN, MÁNDY ÚR

1

Hamarább ismertem és szerettem, mint ahogy testi valójában találkoztam volna vele, vagyis mindent vagy majdnem mindent tudni véltem róla a könyveiből, az írásaiból meg a szelíd, mosolygós legendákból, amik megelőzték, előtte jártak-gomolyogtak, mint a nyitott ajtajú kifőzdékből az ebédillat. És megszerettem, ahogy csak egy ifjú költő tud szeretni, áhítattal, rajongva, túlzón, életet lehelve a betűkbe, a világot képzelve a papírra. Ez biztos az én szerencsém volt, hogy sóvár és csodákra váró lelkem ilyen táplálékot kapott, a szerencséhez igazán csak egy apró lökés kellett, azt is megkaptam, hiszen ha egy üzlet beindul, nincs megállás, tobzódtam a szerencsében. És az irodalomban.

Ma is látom azt a sovány fiatalembert, még kamaszkori pattanásokkal az arcán, aki voltam, s ahogy álltam a Mányoki úti villa tetejére épített elfuserált műteremszobában, amely tele volt könyvekkel. Más bútor nem is nagyon volt benne, egy tükrörajtós falusi szekrény, egy cserépkályha, egy heverő, egy asztal, a falon egy kézmosócsap, ócska, innen-onnan összeszedett darabok. De a könyvespolcok vadonatújok voltak, lakkozott deszkából készültek, befedtek minden szabad falat, s a padlógigéig tele voltak könyvekkel. A könyvek gyönyörűen be voltak kötve, bőrbe, aranyozott betűkkel a gerincükön. A szoba lakója vizsla szemmel figyelte áhítatomat, ahogy álltam a könyvek előtt, mint akit varázs ütött, vagy mint egy éhes koldus a kirakat előtt, akinek a nyála csorog a finomságokra. Tetszhetett neki, mert barátságosan hunyorgott, hiszen hiába voltunk